

Сон ("У всякого своя доля...") (дуже стисло)

Тарас Шевченко

У кожного своя доля і свій шлях широкий. Один зводить кам'яні мури, інший руйнує, хто намагається загарбати чужу країну, хто оббирає ближнього, а хто потайки "гострить ніж на брата". Дехто вдає із себе тихого та богобоязливого, а сам тільки й чекає, щоб комусь "запустити пазурі в печінки". Інший будує розкішні храми і вихваляється своєю любов'ю до "отечества", з якого між тим "кров, як воду точить". А всі мовчать, "як ягнята", наче так і треба, чекають раю на тім світі. Треба схаменутися, бо всі — і багаті й бідні — "Адамові діти".

Так думав оповідач, повертаючись напідпитку з бенкету. Ліг спати, і приснився йому дивний сон.

Здається йому, що летить сова, а він — за нею. Летить і прощається зі світом, своїм краєм, де мучаться в неволі люди.

Світає. Зайнявся край неба. Зверху відкрилася чарівна картина "повитої красою" країни, що "зеленіє, вмивається Дрібною росою, Споконвіку вмивається, Сонце зустрічає... І нема тому почину, І краю немає!" Але в тім раї "латану свитину з каліки знімають, З шкурою знімають, бо нічим обути Княжат недорослих; а он розпинають Вдову за подушне, а сина кують, Єдиного сина, єдину дитину, Єдину надію! в військо оддають!"

Ніхто не знає, скільки ще на цім світі панувати катам. У ріднім краї немає щастя, то треба його пошукати деінде. Полетівши за совою, оповідач потрапив до вкритої снігом країни (Сибіру), де кругом "бори та болота", а людей немає. Коли чує — під землею брязкіт кайданів. Це каторжники добувають золото для ненажерливого царя. Але серед злодіїв і розбійників — "цар волі", декабрист, що мужньо переносить усі муки, не зрікаючись своїх ідей.

І знов оповідач летить над містами, бачить ряди муштрованих солдат — москалів. Долітає до великого міста на болоті, де скрізь "церкви, та палати, та пани пузаті". На честь царя Миколи І тут влаштовано парад. Лакей-землячок вимагає хабаря за те, що проведе потайки до палацу. Оповідач стає невидимим і сам потрапляє до царських палат. Дивується, що цар високий, сердитий, а цариця "тонка, довгонога, мов опеньок засушений", зовсім не така, як її зображують придворні художники. За царями йшло панство, намагаючись стати поближче до коронованих осіб — "може вдарять Або дулю дати благоволять..." Сердитий цар дав ляпаса найстаршому придворному, той — нижчому чину, той — далі, аж поки бійка не вийшла з палацу на вулиці. Але все це сприймалося, як царська милість. Вночі, коли гамір ушух, оповідач пішов подивитися столицю, яку було збудовано такою дорогою ціною — на кістках тисяч і тисяч людей, особливо українських козаків. Побачив пам'ятник Петру І (тому, що "розпинав нашу

Україну") від Катерини II (яка "доконала вдову сиротину").

Зійшло сонечко, й оповідач помітив трудовий Петербург. Серед чиновників, що поспішали на службу, він побачив чимало своїх земляків, які зреклися рідної мови, деруть хабарі й зневажають свій народ.

Оповідач вирішив ще раз зазирнути в царські палати. Він побачив там сердитого, як ведмідь, царя, що гримав на придворних. Усі від його крику провалилися в землю, він залишився сам — безпорадним, нікчемним, мов кошеня. Це здалося оповідачеві таким чудним, що він засміявся. Цар як зикнув на оповідача, що той аж перелякався і... прокинувся.

Критика, коментарі до твору, пояснення (стисло):

Т. Шевченко використав форму сну, щоб показати широку панораму життя в Російській імперії, де народи живуть у неволі, придушується все вільнолюбиве. Він різко розкритикував систему царської влади й особисто коронованих осіб, в державі яких життя — ніби кошмарний сон. Саме за цю поему Шевченко дістав суворе покарання — десять років солдатчини в далеких козацьких степах із заборонаю писати й малювати.